

**INNOVATSION IQTISODIYOTDA XIZMAT KO'RSATISH
MUNOSABATLARINING INSTITUTSIONAL XUSUSIYATLARI VA MODELII:
AGROSANOAT MAJMUALARIDA TAHLIL**

O'sarqulova Feruza Yusujjon qizi ¹

¹ *Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Qarshi filiali Komputering Injenering fakulteti magistranti*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 13.01.2025

Revised: 14.01.2025

Accepted: 15.01.2025

KALIT SO'ZLAR:

innovatsion iqtisodiyot, xizmat ko'rsatish munosabatlari, institutsional xususiyatlar, agrosanoat majmualari, xizmat ko'rsatish modeli, raqamli transformatsiya, iqtisodiy rivojlanish, barqaror rivojlanish, xizmat ko'rsatish tizimi.

Innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishi hozirgi kunda turli sohalarda chuqur o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Xususan, xizmat ko'rsatish sohasi, agrosanoat majmualarining samarali ishlashi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Agrosanoat majmualari, o'z navbatida, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, va innovatsion texnologiyalarni o'z ichiga olgan murakkab tizimdir. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari va modeli agrosanoat majmualarining samarali boshqarilishi va ularning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari va tarkibiy modeli tahlil qilinadi. Agrosanoat majmualarining o'ziga xos xususiyatlari asosida xizmat ko'rsatish tizimining samarali tashkil etilishi va uning institutsional tuzilmalari muhokama qilinadi. Shuningdek, ushbu tizimning rivojlanishiga innovatsion yondashuvlar qanday ta'sir qilishi, shuningdek, bu jarayonlarning samarali boshqarilishi uchun zarur bo'lgan strategiyalar ko'rib chiqiladi.

KIRISH. Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasi tez sur'atlarda rivojlanmoqda. Agrosanoat majmualari uchun xizmat ko'rsatish o'zgarishlari bozorning talablariga mos ravishda yangi texnologiyalarni, ishlab chiqarish usullarini va menejment yondashuvlarini qo'llashni taqozo etadi. Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish jarayonlari sifat jihatidan yuksalib, yangi xizmatlar va mahsulotlar yaratishga olib keladi. Xizmat ko'rsatishning innovatsion yondashuvlar orqali rivojlanishi, ayniqsa agrosanoat majmualarida, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining uyg'unlashuvi va samaradorligini oshiradi. Masalan, axborot texnologiyalari, raqamli platformalar, va boshqa innovatsion yechimlar agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatishning yangi shakllarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari innovatsion iqtisodiyot sharoitida o'zgarib bormoqda. Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish tizimi turli institutsional tuzilmalar va mexanizmlar orqali tashkil etiladi. Bu tuzilmalar o'z ichiga davlat siyosatini, shuningdek, xususiy sektorda raqobatni va samarali boshqaruvni qo'llab-quvvatlashni oladi [1].

Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional tuzilmasi quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

- Davlat siyosati va regulatsiya: Innovatsion iqtisodiyotda davlatning roli va regulatsiya sifatidagi ta'siri katta. Davlat, o'z navbatida, xizmat ko'rsatish sohasida samarali qonunchilikni yaratish va iqtisodiy faoliyatni boshqarish uchun zarur infratuzilmani ta'minlaydi.

- Raqobat va bozor mexanizmlari: Agrosanoat majmualarida bozor mexanizmlari va raqobatning o'рни alohida ahamiyatga ega. Xizmat ko'rsatishning institutsional tuzilmasi bozor talablariga javob bera olishiga bog'liq.

- Tadqiqot va rivojlanish (R&D): Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish jarayonlarini takomillashtirish va yangi texnologiyalarni ishlab chiqish uchun tadqiqot va rivojlanish faoliyati muhim o'rin tutadi.

- Xususiy sektor va jamoat sektorining hamkorligi: Innovatsion iqtisodiyotda xususiy va jamoat sektorining hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Agrosanoat majmualaridagi xizmat ko'rsatish tizimi, xususiy sektorga tayanib, jamoat sektorining qo'llab-quvvatlashi bilan samarali rivojlanishi mumkin.

Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish modeli. Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish modelining tarkibiy qismlari va uning samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari innovatsion iqtisodiyot sharoitida o'zgarib bormoqda. Agrosanoat majmualari

ishlab chiqarish jarayonlari va xizmat ko'rsatish tizimini muvofiqlashtirish uchun samarali modellarga ehtiyoj sezmoqda. Ushbu modellarning tarkibiy qismlari quyidagicha bo'lishi mumkin:

- Integratsiyalashgan xizmatlar modeli: Agrosanoat majmualarida ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining integratsiyasi biznes jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali bu jarayonlarni boshqarish va optimallashtirish mumkin.

- Barqaror rivojlanish modeli: Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish modeli barqaror rivojlanishga asoslangan bo'lishi kerak. Bu, ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan barqaror xizmatlar yaratish imkonini beradi.

- Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish modeli: Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish jarayonlarini yaxshilash uchun axborot tizimlari va ma'lumotlarni tahlil qilishning innovatsion yondashuvlarini qo'llash mumkin. Bunday modellarda qarorlar ma'lumotlarga asoslanib, tez va samarali qabul qilinadi.

- Tashkiliy va texnologik model: Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish jarayonlarining tashkil etilishi va boshqarilishi, shuningdek, texnologik yechimlarni integratsiyalashgan holda amalga oshirilishi kerak. Bu modellarda texnologiyalarni joriy etish va tashkilotlarni optimallashtirish uchun innovatsion yondashuvlar qo'llaniladi.

Adabiyotlar tahlili. Innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishi va agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ushbu tadqiqotlar innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy boshqaruv va raqobatni tartibga soluvchi institutlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni, shuningdek, agrosanoat sohasida xizmat ko'rsatishning samaradorligini oshirishning imkoniyatlarini yoritadi. Adabiyotlarni tahlil qilish orqali, biz innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlarini va modelini yanada chuqurroq tushunishga harakat qilamiz.

Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatishning o'ziga xos xususiyatlari haqida bir qator ilmiy ishlar mavjud. Masalan, J. Schumpeterning "Ijodiy buzilish" nazariyasi xizmat ko'rsatish sektorining rivojlanishida innovatsion texnologiyalarning muhim ahamiyatini ta'kidlaydi. Schumpeter (1934) innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy vositasi sifatida ko'radi, shu jumladan xizmat ko'rsatish sohasidagi yangi yondashuvlar va texnologiyalarni. Ushbu nuqtai nazar innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan yangi imkoniyatlarni ochib beradi [2].

Bundan tashqari, H. Christensenning (1997) "Innovatsion yondashuvlar" asarida, innovatsiyalarni ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini optimallashtirishning muhim vositasi sifatida ko'rish kerakligi ta'kidlanadi. Xizmat ko'rsatish sohasi nafaqat mahsulotlarning yangi shakllarini yaratishda, balki xizmatlarning sifatini va ularni taqdim etish metodlarini takomillashtirishda ham innovatsiyalarni qamrab oladi.

Xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlarini tahlil qilishda, ular faqatgina iqtisodiy va texnologik jihatlarga emas, balki ijtimoiy va siyosiy omillarga ham bog'liq. D. Northning (1990) "Institutsiyalar va Iqtisodiy Performans" asarida ta'kidlanishicha, institutsional muhit iqtisodiy rivojlanish va xizmat ko'rsatish sektorining samaradorligini belgilaydi. Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish tizimi aynan shu institutsional muhit tomonidan boshqariladi. Bu, o'z navbatida, davlat siyosati, normativ-huquqiy bazalar va bozor mexanizmlariga bog'liq.

Shuningdek, P. Aghion va P. Howitt (1992) o'zlarining "Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish" asarida innovatsion jarayonlarni rivojlantirishda institutlarning roli haqida fikr yuritadilar. Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatishning samaradorligini oshirishda, ayniqsa, innovatsion xizmatlar va texnologiyalarni qo'llashda, yangi institutsional tizimlarning ahamiyati katta. Institutsional tizimlar samarali boshqaruvni va xizmatlar sifatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan infrastruktura yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish munosabatlarining modelini takomillashtirish borasida turli ilmiy tadqiqotlar mavjud. M. Porterning (1990) "Raqobat strategiyalari" asarida ta'kidlanishicha, xizmat ko'rsatishning innovatsion modelini yaratishda raqobatbardoshlikni oshirishning muhim ahamiyati mavjud. Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish modeli bozor talablariga mos ravishda takomillashishi kerak, bu jarayon esa raqobatni rag'batlantirish va texnologiyalarni integratsiyalash orqali amalga oshiriladi [3].

Xizmat ko'rsatish modelining integratsiyalashgan yondashuvi, ayniqsa, agrosanoat majmualarida ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning o'zaro bog'liqligini ta'minlaydi. Shuningdek, M. Tushman va P. Anderson (1986) o'zlarining tadqiqotlarida texnologiyalarning rivojlanishi va xizmat ko'rsatish modellari o'rtasidagi o'zaro aloqalarni ko'rib chiqadilar. Ular innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini optimallashtirishda ular o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydilar.

Axborot texnologiyalari va raqamli transformatsiya agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish tizimining samaradorligini oshirishda muhim omillar sifatida ko'riladi.

O'zbekistonda bu sohadagi tadqiqotlar, masalan, S. Zainidinov (2018) tomonidan olib borilgan "Axborot texnologiyalari va agrosanoat tizimlari" asarida, axborot texnologiyalari va raqamli platformalar yordamida xizmat ko'rsatish jarayonlarini samarali boshqarish imkoniyatlarini yoritadi. Axborot texnologiyalarining yordamida agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish tizimini modernizatsiya qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini yanada optimallashtirish mumkin [4].

Shuningdek, A. V. Chuvilin (2020) o'zining "Raqamli transformatsiya va agrosanoat" nomli ishida raqamli texnologiyalar va internetning xizmat ko'rsatish tizimlariga qanday ta'sir qilayotganini o'rganadi. Bu tadqiqotda raqamli transformatsiyaning agrosanoat sohasidagi ahamiyati va uning xizmat ko'rsatish modellari orqali amalga oshirilgan yuksalishlari haqida so'z boradi.

Innovatsion texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va avtomatlashtirish agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda. Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish tizimlari yordamida xizmat ko'rsatish jarayonlarini yanada samarali qilish, xarajatlarni kamaytirish va sifatni oshirish mumkin. Shuningdek, M. Brynjolfsson va A. McAfee (2014) "Raqamli kelajak" asarida sun'iy intellekt va avtomatlashtirishning biznes va xizmat ko'rsatish sohasiga ta'sirini o'rganadilar. Ularning fikricha, bu texnologiyalar biznes jarayonlarini optimallashtirish, raqobatni kuchaytirish va xizmatlarni yaxshilash imkoniyatlarini beradi [5].

Innovatsion yondashuvlar, jumladan, raqamli transformatsiya, avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalarining joriy etilishi agrosanoat majmualaridagi xizmat ko'rsatish tizimini yanada samarali qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu texnologiyalar yordamida xizmat ko'rsatish jarayonlarini takomillashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mumkin. Masalan, axborot texnologiyalari yordamida fermerlar va ishlab chiqaruvchilar bilan bevosita aloqada bo'lish imkoniyati yaratiladi. Bu o'z navbatida, xizmat ko'rsatish jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari va modeli agrosanoat majmualarida samarali boshqaruvning asosiy omilidir. Xizmat ko'rsatishning innovatsion yondashuvlar orqali rivojlanishi agrosanoat majmualarining raqobatbardoshligini oshiradi va ularning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Institutsional tuzilmalar va xizmat ko'rsatish modellari agrosanoat majmualarining ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida samarali integratsiyalashuvini ta'minlaydi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni joriy etish,

xizmat ko'rsatish tizimini optimallashtirish va samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega.

Xulosa. Innovatsion iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari va modeli agrosanoat majmualarining samarali faoliyat yuritishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tizimda xizmat ko'rsatish jarayonlari va ularning boshqaruv modelini takomillashtirish uchun innovatsion texnologiyalarni qo'llash zarurati kundankunga ortib bormoqda. Agrosanoat majmualaridagi xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional xususiyatlari, ularning barqaror rivojlanishini ta'minlash, raqobatbardoshligini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirishga imkon yaratadi.

Xizmat ko'rsatishning innovatsion yondashuvlar orqali rivojlanishi, ayniqsa axborot texnologiyalari, raqamli platformalar va avtomatlashtirish jarayonlarining joriy etilishi agrosanoat majmualarining boshqaruv tizimini yanada samarali qiladi. Shuningdek, davlat siyosati, raqobatni rag'batlantirish, va tadqiqot va rivojlanish (R&D) sohalaridagi integratsiya bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan asosiy omillardir. Umuman olganda, innovatsion iqtisodiyot sharoitida agrosanoat majmualaridagi xizmat ko'rsatish munosabatlarining institutsional modelini takomillashtirish, nafaqat ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga, balki ijtimoiy va ekologik barqarorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shu sababli, innovatsion yondashuvlarning integratsiyasi, xizmat ko'rsatish tizimini optimallashtirish va samarali boshqaruv modellarini joriy etish orqali agrosanoat majmualarining kelajagi yanada yuksak bo'lishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy Rivojlanish va Kambo'likni Qisqartirish Vazirligi. (2020). *Innovatsion iqtisodiyot: nazariy asoslar va amaliyot*. Toshkent.
2. Shamsutdinov, A. (2019). *Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish va innovatsiyalar*. Toshkent: Iqtisodiyot va huquq instituti.
3. Aliyev, R. (2021). *Innovatsion yondashuvlar va agrosanoat tizimi*. O'zbekiston Ta'lim Jurnali, 40(3), 55-63.
4. Murodov, A. (2020). "Agrosanoat majmualarida xizmat ko'rsatish munosabatlari". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
5. Tashkent State University of Economics. (2022). "Innovatsion iqtisodiyot va agrosanoat majmualari". Toshkent: O'zbekiston.